

Alternative Futures of Identity Among Iranian architects and urban planners based on method CLA

ARTICLE INFO

Article Type

Analytic Study

Authors

Fatemeh Masoumeh Mohebi*
Hamid Reza Ansari²
Ali Asghar Pourezat³

How to cite this article

Mof

URL: <http://bsnt.modares.ac.ir/article-2-74295-fa.html>

ABSTRACT

Aims: The concept of "identity" has always been the subject of discussion in the articles and studies of this field as one of the most popular and debated topics of architecture and urban planning. However, the various readings and lack of understanding of this concept have led to some kind of confusion in policies and planning. It tries to answer the question that what are the alternative futures of the identity of architecture and urban planning in Iran.

Methods: This research was conducted as fundamental research, in the tradition of qualitative research, with the benefit of theme analysis and then layered causal analysis (CIA) based on in-depth semi-structured interviews. For a deeper understanding of the participants' mentality, first by using the theme analysis method, the main and sub-themes were identified, and then by using the causal layer analysis method, by rereading the main and sub-themes, the main propositions in each classification layer and alternative images of the future have been calculated from the concept of identity.

Findings: The findings of the research show that the images of the future of identity in the mind of architects and urban planners consist of four main images: "Identity Sufficiency and Technology Durability", "Creating disaster and inevitable future", "Return to Purity", and "Wisdom and Creation of Obese Identity".

Conclusion: The results of the research show that four groups in the architecture and urban planning community of Iran will build the future of identity based on the four alternative images obtained. Because images, due to their power to direct will, are effective factors in shaping the future.

Keywords: Architectural identity and urban planning, Futures study, Causal layered analysis, Alternative futures, Future images, Contemporary architecture and urbanism.

CITATION LINKS

1- PhD Candidate of Architecture, Department of Architecture, University of Tehran, Kish International Campus, Kish, Iran,

2- Ph.D. in Architecture, School of Architecture, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran,

3. Ph.D. in Public Administration, Department of Public Administration, University of Tehran, Tehran, Iran,

*Correspondence

Address: Department of Architecture, University of Tehran, Kish International Campus, Kish, Iran,

Email: mohebi.masoumeh@ut.ac.ir

Article History

Received: 2024.

Accepted: 2024.

Published: 2024.

[1]. Mahdavejad M, Bemanian M, Khaksar N. Architecture and Id.....[2]. Taghvaei H. From Style to Identity in Architecture. Journal of Fine Art: Arc.....[3]. Gavahi A. Foresight in Futures Studies: Casual Layered.....[5]. Taghavian N. Identity: A Heritage from the Past or a Choice for the Future?..... [6]. Pourezat A.A. Passing through Glass Barriers of Epistemology by Emphasis on Linguistic Necessities of Interdisciplinary Sciences.....[7]. FatehRad M, Jalilvand R, Mowlai MM, Samie S, Nasrolahi Vasati....[9]. Taheri Demneh m, Zakeri A. A Qualitative Study on the Subjectivity of..... [10]. Dator J. Alternative Futures at the Manoa School. University of Hawaii U.....[11]. Fergani A. The Impact of Positive, Negative, and Contrasting Images of.....[12]. Slaughter R. Changing Images of Futures in the 20th Century. Futures: The Journal.....[13]. Rahimiyan A. The Quest for Urban Identity through Using Natural.....[14]. Partovi A, Yazdanfar S.A. Preservation of Identity with the Approach of Social.....[15]. Belali Oskui A, Heydari Turkmani M, Diba F.....[16]. Keynejad M, Mirzaie A, Belali Oskoye A. Analysis of alternative futures.....[17]. Sharifzadegan M, Fathi Farzaneh A. Exploring the Theoretica.....[18]. Sedeghati A, Diba F, Daneshpour A, Belali Oskui A. Providing scenarios of the "home" metaphor in the modern style of urban life based on CLA method.....[19]. Karimi J, Mohammadpour A, Qaderi S. Sociology and Problematic of Identity in Iran: A Meta-analysis of Theoretical and Empirical Studies on Identity.....[20]. Bailey J.A. Self-Image, Self-Concept, and Self-Identity Revisited. Journal of the National Medical Association.

آینده‌های بدیل هویت نزد معماران و شهرسازان ایران مبتنی بر روش تحلیل لایه ای علی CLA

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: تحقیق بنیادی

نویسندگان

فاطمه معصومه محبی*

حمیدرضا انصاری^۲

علی اصغر پورعزت^۳

- *۱. پژوهشگر دکتری معماری، دانشگاه تهران، پردیس کیش، ایران (نویسنده مسئول)
- ۲. دکتری معماری، استادیار دانشکده‌های هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
- ۳. دکتری مدیریت دولتی، استاد دانشکده‌های مدیریت دانشگاه تهران، تهران، ایران.

نویسنده مسئول *

mohebi.masoumeh@ut.ac.ir

تاریخ مقاله

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

تاریخ انتشار:

ارجاع دهی

مفر

URL: <http://b>

اهداف: مفهوم "هویت" به عنوان یکی از پرمخاطب‌ترین و پربحث‌ترین موضوعات معماری و شهرسازی، همواره در مقالات و مطالعات این حوزه محل بحث و مذاقه بوده است. اما قرائت‌های گوناگون و عدم مفاهیم بر سر این مفهوم به نوعی سردرگمی در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها انجامیده است. در این میان آینده پژوهی می‌تواند به مثابه یک فراپارادایم با بررسی ذهنیت و تصاویر افراد از آینده به تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تر کمک شایانی نماید. پژوهش حاضر سعی دارد با قدمی هرچند مختصر به سوی آینده، به این سوال پاسخ دهد که آینده‌های بدیل هویت معماری و شهرسازی ایران کدامند؟

روش‌ها: این پژوهش به عنوان یک پژوهش بنیادی، در سنت پژوهش‌های کیفی، بر اساس مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته صورت گرفته است. برای فهم عمیق‌تر ذهنیت مشارکت‌کنندگان ابتدا با بکارگیری روش تحلیل تم، مضامین اصلی و فرعی شناسایی و سپس با استفاده از روش تحلیل لایه ای علی (CLA)، با بازخوانی مضامین اصلی و فرعی، گزاره‌های اصلی در هر لایه طبقه‌بندی و تصاویر بدیل آینده از مفهوم هویت احصاء گردیده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش گویای آن است که تصاویر آینده‌ی هویت در ذهنیت معماران و شهرسازان شامل چهار تصویر بدیل است که عبارتند از: "کفایت آیدنتیتی و پایداری تکنولوژی"، "برساخت فاجعه و آینده ناچار"، "بازگشت به خلوص" و "فرزانی و خلق هویت فربه".

نتیجه‌گیری: تصاویر به واسطه قدرت خود در جهت دهی اراده‌ها، از عوامل مؤثر در شکل‌گیری آینده اند. نتایج پژوهش چهار اراده بر ساخت آینده هویت معماری و شهرسازی در ایران را نشان می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: هویت معماری و شهرسازی، آینده پژوهی، تحلیل لایه ای علی، آینده‌های بدیل، تصاویر آینده، معماری و شهرسازی معاصر.

مقدمه

مفهوم هویت و سخن گفتن از کیستی و چیستی بشر و ماهیت (که زیر مجموعه هویت است) با توجه به تحولات سریع جهانی، برای ملت‌ها ارزشی فراتر از گذشته یافته است. ضرورت شناخت و حرکت به سوی این مفهوم که همواره از موضوعات بحث برانگیز معماری و شهرسازی معاصر ایران بوده است در برنامه‌های اول و دوم توسعه کشور به صورت کلی و در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه به تفصیل مورد توجه قرار گرفته است و اهمیت موضوع تا جایی است که در صدر چارچوب کلی برنامه پنجم و هفتم توسعه نیز مشاهده می‌گردد. بطوری که نیاز به شهر و معماری با هویت، امروزه به خواستی عمومی و فراگیر تبدیل شده است و علاوه بر نهادهای قانونی و ساختارهای رسمی جامعه، بسیاری از گروه‌های مردمی نیز متقاضی آن شده‌اند [۱]. اما با آن که در اسناد بالادستی کشور به واژه هویت و اهمیت آن خصوصاً در ابعاد فرهنگی اشارات متعددی شده است، پرسش از هویت به دلایل گوناگونی که نبود چارچوب‌های فکری مناسب، نداشتن تضمین‌های اجرایی و وجود دستگاه‌ها و عوامل ذی‌نفع و ذی‌نفوذ متعدد از آن جمله‌اند، هیچ‌گاه به کارکردهای عملی و راهکارهای عینی دست نیافته است. از طرفی باتکلیفی در حوزه‌ی اندیشه در ارتباط با مسئله هویت، منجر به سردرگمی در هویت معماری و شهرسازی نیز شده است [۲]. به تمامی مشکلات اشاره شده باید اصل "تغییر"های پرسرعت را نیز اضافه نمود. تغییر در این زمانه به‌عنوان تنها اصل ثابتی است که هیچ‌گیزی از آن نیست [۳]. جهان کنونی به عنوان یک کلّ پویا و در حال تغییر [۴]، جستجو برای یافتن هویت و معنای آن را به امری پیچیده بدل کرده است چرا که در مفهوم هویت، مفهوم زمان، نهفته است و اگر آن را میراثی از گذشته بدانیم، سمت و سوی آینده ما را نیز معین می‌کند [۵]. این باتکلیفی‌ها و پیچیدگی‌ها بیش از پیش بر دشواری سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی - که از ضروریات دستیابی به هر هدفی است - برای دستیابی به آثار هویت‌مند در معماری و شهرسازی افزوده و آینده آن را با ابهامی دو چندان روبرو نموده است. از این روست که انتخاب نقشه راه صحیحی در تعریف مفهوم هویت به معماری و شهرسازی ما کمک خواهد کرد تا با هویت و آنچه پیش‌روی آن است به درستی برخورد

نموده و آمادگی لازم جهت برنامه‌ریزی و چاره‌سازی برای آینده این مفهوم را کسب نماییم. از آن‌جا که هویت واژه‌ای بینارشته‌ای است و ریشه در علوم انسانی دارد، لذا در مطالعات میان‌رشته‌ای فرصتی بدست می‌آید تا موضوع از جنبه‌ها و زوایای متفاوتی بررسی شود و بدین ترتیب ظرفیت فوق‌العاده‌ای برای توسعه دانش فراهم آید [۶].

یکی از دانش‌هایی که می‌تواند به چاره‌سازی در عرصه هویت یاری رساند دانش آینده‌پژوهی است. آینده‌پژوهی به عنوان دانشی میان‌رشته‌ای، در مبحث مدیریت استراتژیک، در وضعیت کنونی به مثابه یک فراپارادایم خود را در میان دانش‌های بشری مطرح کرده است [۷]. دانشی که بر مبنای رویکردی علمی، پویایی انسانی، گستردگی حوزه برنامه‌ریزی و تا حدودی تفکر ماجراجویانه سعی در "تصورسازی آینده" بشری دارد. چرا که تصاویر (ذهنی) مردم از آینده به رفتارهای آنها شکل داده است [۸]. بنابراین اهمیت تصاویر و ذهنیت افراد نسبت به آینده هم‌سنگ اقدامات کنونی آنهاست [۹]. از طرفی در مباحث پیرامون هویت، تصویرسازی و انگاره‌های ذهنی جایگاهی ویژه دارد؛ افراد نه تنها در شناخت محیط و مکانی که در آن زیست می‌کنند، بلکه در شناخت خود نیز در پاسخ به چیستی و کیستی‌شان دست به شناختی تصویری و انتزاعی می‌زنند و قدرت این تصاویر به حدی است که ابتدا ادراکات و سپس تصمیمات و نهایتاً اراده انسان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. چرا که تصاویر آینده و اقداماتی که بر اساس آنها صورت می‌گیرد تاثیر بسزایی بر آن‌چه که حقیقتاً در آینده خواهد آمد داشته و تبدیل به آینده واقعی می‌شوند [۱۰]. این تصاویر، آهرباهای منسجمی هستند که تلاش جامعه را برای دستیابی به اهداف و انجام پروژه‌های جمعی بسیج می‌کنند [۱۱]، همچون کار یک معمار یا یک طراح که پروژه‌ای را با یک سری طرح‌ها یا «تصاویر» آغاز می‌کند. بنابراین ابتدا مفهوم یا تصویر می‌آید سپس این تصاویر به نقشه‌هایی دقیق تبدیل می‌شوند و تلاشی جمعی برای ساخت آن شکل می‌گیرد [۱۲]. از این رو می‌توان ادعا کرد که هویت اساساً متوجه آینده است، نه گذشته [۱۳]. بنابراین تصاویر آینده از نخستین گام‌های شناخت آینده و سپس تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی جهت نیل به اهداف مرجح و مطلوب است. آینده-پژوهی از آن وجه در شناخت آینده‌های هویت معماری و

زندگی شهری مبتنی بر "CLA" [۱۸] اشاره نمود. بنابراین طبق بررسی‌های محققین این تحقیق، تاکنون پژوهشی در ایران به بررسی و تحلیل آینده‌های بدیل هویت در حوزه معماری و شهرسازی نپرداخته است.

هویت از منظر لغوی

از باب نظری مفهوم "آینده هویت" مفهوم کلیدی این پژوهش است زیرا پژوهش حاضر بر آن است تا با کشف تصاویر ذهنی متخصصان و فعالان حوزه معماری و شهرسازی ایران به آینده‌های بدیل هویت در این حوزه دست یابد. مفهوم هویت از موضوعات محوری شاخه‌های مختلف معرفت، از فلسفه گرفته تا معارف جدید زبان‌شناسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی و ... است. این مفهوم با رویکردها، گفتمان‌ها و نظریات متنوع و گسترده از دهه ۱۹۹۰ به یکی از چارچوب‌های وحدت‌بخش مباحثات روشنفکری و به نشانه‌ای از روزگار ما بدل شده است [۱۹]. اما قبل از هر چیز اولین مرحله از شناخت هر مفهوم به ویژه مفهوم پیچیده‌ای مانند هویت، تحقیق در معنی آن از دیدگاه واژه‌شناختی (Terminology) است. این واژه دو معنا و دو دامنه‌ی متناقض را در دو جبهه فکری به دوش می‌کشد. در واژه‌نامه‌های پارسی و لاتین، در تعریف کلمه هویت، نخست دسته‌ای از تعاریف بر تشابه و همانندی تاکید دارند (آریانپور، لانگمن، وبستر، آکسفورد، بریتانیکا) و دسته دیگر بر تشخیص و تمایز صحه می‌گذارند (دهخدا، فرهنگ فارسی، معین، آکسفورد، وبستر، امریکن هریتیج). از دیگر سوی در نگاه غربی این واژه برابر Identity است که از ریشه Identitas و از دو بخش Idem (همان) و Entities (وجود داشتن) تشکیل شده است، با معنایی مشخص و بدور از ابهام، بطوریکه دانشنامه استنفورد در مقاله خود ذیل این واژه می‌نویسد: "هیچ مشکل فلسفی در مورد هویت وجود ندارد. هویت یک مفهوم کاملاً بدون مشکل است... آنچه وجود دارد بحث پیرامون دوام و یا استقامت هویت در طول زمان است". اما در جبهه روبرو بحث از هویت دامنه‌دارتر و گسترده‌تر است: "در ادبیات عرفانی ایران، هویت به ذات مطلق خداوند اطلاق می‌شود. لذا معنی وجود و هستی را برمی‌آورد... در این معنا ذات مقدس خداوند به دنبال تجلی و هویت‌بخشی بر دایره ممکنات و خارج شدن از کتم عدم منشاء هستی و هویت‌بخشی به موجودات و انسان

شهرسازی به کار می‌آید که می‌تواند این تصاویر را از میان گفته‌ها احصاء و در غالب آینده‌های بدیل (Alternative) دسته‌بندی نماید. با ترسیم آینده‌های بدیل می‌توان به خلق تصاویری هدایت‌گر و راهنما دست زد که علاوه بر ایجاد آثار و تغییرات مطابق با شرایط و نیازهای امروز و فردا، مسیری یا مسیرهایی را نیز برای آینده ترسیم نماید. پژوهش حاضر تلاشی است جهت شناسایی این که چگونه می‌توان از روش تحلیل لایه‌ای علی جهت بررسی تصاویر آینده مفهوم هویت و شناسایی آینده‌های بدیل برای آن بهره برد. از این روی هدف اصلی این پژوهش بررسی تصاویر آینده هویت در معماری و شهرسازی بر اساس روش CLA است و سوال تحقیق نیز آن است که چه تصاویر بدیلی از آینده هویت معماری و شهرسازی ایران نزد متخصصین این حوزه وجود دارد؟ این تصاویر بدیل چگونه بر آینده معماری و شهرسازی تاثیرگذارند؟ و در نهایت عوامل شکل‌دهنده به این آینده‌های بدیل کدامند؟

مواد و روش‌ها

در این بخش ابتدا به مرور پیشینه و ادبیات نظری و سپس به روش‌های پژوهش می‌پردازیم. درخصوص پیشینه تحقیق باید اذعان نمود که در سال‌های اخیر اگرچه استفاده از روش‌های آینده‌پژوهی، بخصوص روش CLA، در حوزه معماری و شهرسازی با مقبولیت زیادی روبرو شده اما پژوهش‌های چندانی با رویکردهای آینده‌پژوهانه پیرامون مفهوم هویت در این حوزه صورت نگرفته است؛ تنها پژوهشی که می‌توان در مبحث آینده هویت بدان اشاره نمود مقاله "حفظ هویت با رویکرد پایداری اجتماعی در حوزه مسکن آینده" [۱۴] است. همچنین مقالاتی مبتنی بر روش تحلیل لایه‌ای علی (CLA) در حوزه شهرسازی و معماری صورت پذیرفته که از آن میان می‌توان به پژوهش‌هایی چون "تحلیل لایه‌ای علت‌های تغییر مفهوم محله در ارتباط با حس تعلق و آرایه سناریوهای بدیل" [۱۵]، "واکاوی آینده‌های بدیل از انگاره خانه ایرانی-اسلامی متناسب با ارزش‌های نوین سبک زندگی شهری مبتنی بر روش CLA" [۱۶]، "کاوش دورنمای نظری مفهوم اوربانیزاسیون در ایران مبتنی بر روش CLA" [۱۷] و پژوهش "ارائه سناریوهای استعاره "خانه" در سبک نوین

گوناگون در معرض نقد و اصلاح متقابل قرار می‌گیرند، موضوعات علمی جرح و تعدیل می‌شوند، واژگان بیشتری به صورت مترادف، متضاد و مکمل به کار گرفته می‌شود و در نهایت احتمال خلاقیت افزایش می‌یابد [۶]. در این راستا پژوهش حاضر نیز به دلیل ماهیت میان‌رشته‌ای خود سعی در نگاهی چندوجهی به مفهوم هویت معماری و شهرسازی داشته و به همین دلیل در ادبیات و مبانی نظری خود تلاش دارد به بسط این مفهوم بپردازد.

هویت مکان و تصویر ذهنی

مفاهیم مشابه بسیاری در معماری و شهرسازی مانند دل‌بستگی، وابستگی، حس مکان، معنای مکان، تعلق به مکان و غیره وجود دارد که به طرز مشابهی با یکدیگر در ارتباط بوده و عمدتاً به جای هم مورد استفاده قرار می‌گیرند، بدون آنکه تلاشی برای تعریف مرزهای جداکننده و تمایز میان این مفاهیم شده باشد [۱۵]. اما بحث "ادراک مکان و ارتباط با آن و شناخت مکان در ارائه تمایز و بیان معانی و تصاویر ذهنی از آن" [۲۱]، از مهمترین عوامل در شکل‌گیری هویت فضا و مکان است. شناخت از محیط و خویشتن باعث ایجاد معانی و تصاویر گوناگون از مکان در ذهن انسان می‌شود، تصاویری که ناشی از ادراک و احساس است و انسان با این تصاویر و معانی به مکان هویت می‌دهد [۲۱]. بنابراین پژوهش پیش‌رو تعریف "تصویر ذهنی" را به عنوان یکی از پایه‌ای‌ترین تعاریف هویت در معماری و شهرسازی مبنای کار قرار داده است. مفهوم "تصویر ذهنی" ابتدا توسط کوین لینچ (۱۹۶۰) در حوزه معماری و شهرسازی، حدوداً ۱۰ سال پس از مطرح شدن واژه هویت در علوم روان‌شناختی (اریکسون، ۱۹۵۰) مطرح شد. در راستای این مفهوم نظریه‌پردازان متعددی به تعریف و تعیین حدود و صغور آن پرداختند: تعاریفی همچون "تصویر ذهنی از مکان، طرح‌واره‌ای ارزش‌گذاری شده در ذهن فرد از مکان با مؤلفه‌هایی کالبدی-عینی" (لینچ، ۱۹۶۰)، "داشتن پیوستگی روانی و روحی و سرشار از خاطره با مکانی خاص" (رلف، ۱۹۷۶)، "مکان واجد معنا و روح برای فرد با مؤلفه‌هایی عینی و ذهنی" (شولتز، ۱۹۷۹) از آن جمله‌اند. اما در تمام این نظریات انسان مهمترین عامل معنادهنده به مکان است. ذهن انسان مکان را به صورت تصاویر در خود ضبط می‌کند. این روند در مواجهه انسان با هر مکان به سبب

بوده و هر موجودی به مقتضای ذات و استعداد و قابلیت خویش پذیرای ظهور می‌گردد" [۲]. از این روی این لغت نه تنها در تعریف، دو معنای اصلی و متناقض دارد که در دو سوی تعریف فلسفی شرق و غرب خود نیز از یک‌سو بر خداوند به عنوان منشأ هویت باور داشته و از سوی دیگر انسان و باورهای او را نقطه‌ای شروع شناخت می‌داند. بدین ترتیب در تعریف واژه هویت که در اغلب فرهنگ واژگان لاتین به تعریفی مشخص رسیده و بر پایه Identity استوار است، در فرهنگ-های واژگان پارسی، غالباً هر دو تعریف متناقض (چه وجه لغوی و چه وجه فلسفی) را به رسمیت شناخته شده است. شاید از این روست که ما در ایران بر سر تعریف مشخص این واژه به تفاهم میان اندیشمندان نرسیده‌ایم و از این روی برخی اندیشمندان قایل به جمع این معانی و برخی باور به مانع-الجمع بودن این تعاریف بدلائل تفاوت بنیادین در مبانی نظری دارند.

از طرفی کلمه Identity برای تعریف آنچه ما در معماری و شهرسازی، هویت می‌خوانیم نارساست، Baily در پژوهشی از لحاظ ریشه‌شناسی (Etymology) به این واژه پرداخته و می‌نویسد: "در تعریف Identity آمده است: یک تصویر یکپارچه از خود به عنوان یک فرد منحصر به فرد... اما شوربختانه واژه آیدنتیتی در ریشه‌شناسی خود نشان از طبیعت فرد دارد و نه تجربیات او که رفتار او را شکل می‌دهد" [۲۰]. از این رو لازم است تدقیق این واژه و بسط تعاریف آن در میان مطالعات تخصصی حوزه معماری و شهرسازی بار دیگر مورد توجه قرار گیرد. از این منظر، نویسندگان مقاله حاضر مفهوم کلی‌تری را در تبیین واژه هویت معماری و شهرسازی بکار خواهند بست که در برگیرنده تمامی تغییرات مبتنی بر طبیعیات و تجربیات فرد از خود و محیط پیرامون او است.

چارچوب نظری پژوهش

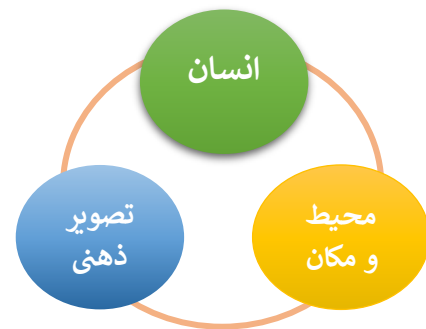
در روند پژوهش‌های میان‌رشته‌ای باید به خاطر داشت که پارادایم‌ها از پیش به روش‌ها، واژگان و گزاره‌های علمی و موضوعات پژوهشی جهت می‌دهند و به همین دلیل بر نتایج پژوهش‌های آتی تاثیرگذارند. از این روی با تأمل در قابلیت-های مکمل رشته‌های علمی و هم‌افزایی دانش حاصل از مطالعات میان‌رشته‌ای روش‌های متداول در رشته‌های

یک تصویر ذهنی از جهان بیرونی با تمام غنای متنوع و جزئیات آن بوجود می‌آورد و این تصویر ذهنی یک بازنمایی یا تصور از داده‌های حواس است [۲۵]. جهان، تصور ماست و تنها آدمی قادر است این تصور را به آگاهی متفکرانه‌ی انتزاعی درآورد [۲۵]. از طرف دیگر شوپنهاور علت همه اشیاء جهان را اراده می‌داند [۲۶]. در نظر او نمود و پدیدار "شی فی نفسه" یعنی اراده، موکول به "اصل دلیل کافی" یعنی تصور و باز نمود است [۲۵]. نظریات فلسفی شوپنهاور که از فیلسوفان الهام بخش نیچه، هایدگر، ساختارگرایانی چون پیازه و پس‌ساختارگرایانی چون فوکو و دریدا محسوب می‌شود بعدها بر علوم روان‌شناختی نیز تأثیرات عمیقی نهاد. امروزه رویکرد شناختی که در حوزه هوش مصنوعی از پایه‌ای‌ترین رویکردهای نظری محسوب می‌شود در تبیین فرد و هویت او می‌گوید: نظام ادراکی و منطق حاکم بر آن در تصمیم‌گیری‌ها نقش کلیدی دارند. فرد با بازنمایی، تصاویر محیط پیرامون را در خود منعکس می‌کند و بر اساس شناختی که با تحلیل این داده‌ها بدست می‌آورد تصمیم گرفته و رفتار خواهد کرد [۲۴]. بدین ترتیب هویت انسان قابل انتزاع و مرتبط با تخیل و تصور است و محققان، هویت این قابلیت تصور و انتزاع را به عنوان نیرویی تعیین‌کننده در شکل‌گیری انگیزه‌ها و فرصت‌ها برای بیان خودانگاره فعلی، نقشه‌های آینده و جهان‌بینی فردی معرفی کرده‌اند [۲۷]. پس می‌توان چنین نتیجه گرفت که فرد در شناخت از خود و از محیط خود در پاسخ به چیستی و کیستی‌اش دست به شناختی تصویرین، انتزاعی و تمثیل‌گونه می‌زند و قدرت این تصاویر و انگاره‌ها به حدی است که در ابتدا ادراکات او، سپس تصمیم‌ها و در نهایت اراده و عمل او را جهت می‌بخشد. و این‌گونه است که تصاویر و انگاره‌های فرد، هویت او را شکل می‌دهند و بر آینده اثرگذارند. بنابراین هویت را اساساً باید متوجه آینده کرد نه گذشته [۱۳].

آینده هویت و تصاویر بدیل

کشف، ابداع، آزمودن، ارزیابی و پیشنهاد آینده‌های بدیل از اهداف آینده‌پژوهی به شمار می‌آیند. به تعبیر Toffler (۱۹۷۸) آینده‌پژوهان سعی دارند با کاوش

ادراکات و احساسات از فضا در ذهن صورت می‌پذیرد و این تصاویر سبب این همانی با مکان می‌شود [۲۲]. بدین ترتیب تصویر ذهنی، درک انسان از محیط با معنا است، انسان برای اینکه خود را بهتر بشناسد نیاز به شناخت محیط اطراف خود دارد و این در صورتی است که تصویر ذهنی روشن و خوانایی از خود و محیطش داشته باشد [۲۲]. (شکل-۱)

شکل-۱: رابطه انسان، محیط و تصویر ذهنی

هویت و انگاره (Image)

انسان نه فقط در هویت‌یابی فضا که اساساً درباره خود نیز چنین عمل می‌کند. در روانشناسی "خود" فرد را مرکز دنیای او دانسته و هویت را نمود اجتماعی او می‌دانند که "خودانگاره" نامیده می‌شود. خودانگاره تصویری از فرد است که در او بصورت مجموعه‌ای سازمان یافته از باورها، ادراکات و احساسات او درباره خودش شکل می‌گیرد [۲۳]. "من" شبکه‌ای از دلالت‌ها، مفاهیم، نمادها و روندها را دربر می‌گیرد که توسط خود سوژه رمزگذاری، بازنمایی (Re-) Presentation و ادراک می‌شوند. بنیادی‌ترین عنصر این بازنمایی، مفهوم خودانگاره است. خودانگاره، تصویر ذهنی من در ذهن من است [۲۴]. "اما بحث از تصاویر و انگاره‌ها در شناخت انسان از خودش و جهان پیرامونش ریشه‌های عمیق فلسفی دارد. شوپنهاور که فلسفه او در تداوم و مکمل طبیعی فلسفه کانت شمرده می‌شود، از پیش‌تازان این مبحث بوده و در کتاب خود "در باب ریشه چهارگان اصل دلیل کافی" (On the Fourfold Root of the Principle of Sufficient Reason)، به تفصیل از ماهیت عقلی ادراک بحث کرده و نشان می‌دهد که قوه معرفتی ما از داده‌های کم‌رنگ عرضه شده توسط حواس، بی‌درنگ و به طور خودکار

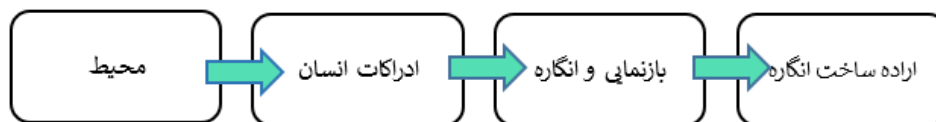
به طرح‌ریزی و تصمیم‌گیری بر اساس آن تصاویر مثبت از گام‌های مهم در آینده‌پژوهی است [۳۰]. هر چه ما بتوانیم در حوزه معماری و شهرسازی تصاویر انتزاعی فربه‌تر و مثبت‌تری از آینده داشته باشیم فرصت پیش‌بینی سیاست‌های دقیق‌تر، وضع قوانین با شمول بیشتر و ایجاد ساختارهای منسجم‌تری را خواهیم داشت؛ چرا که به گفته پولاک: "تصویرهای مثبت از آینده مهمترین عامل کلیدی موفقیت و پیش‌بین ملت‌ها، سازمان‌ها و افراد به سوی آینده‌ای بهترند" [۳۱].

روش‌شناسی پژوهش

از آنجا که بسیاری از موضوعات در حوزه علوم انسانی با روش‌های استقرایی و کمی قابل تحقیق نمی‌باشند، نیاز به روش‌های کیفی و ترکیبی است. این پژوهش از حیث هدف بنیادی است و شناسایی تصاویر و آینده‌های بدیل در ذهنیت گروه مشارکت‌کنندگان ماهیتی اکتشافی دارد. همچنین پژوهش جاری از نظر نوع داده‌ها یک پژوهش کیفی بوده و از میان روش‌های مختلف گردآوری داده‌ها در پژوهش کیفی، روش مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختار یافته انتخاب گردیده است. زیرا به دلیل جدید بودن موضوع، روش مذکور اجازه و زمان کافی و نیز انعطاف لازم را برای گفتگو پیرامون موضوعات تازه فراهم می‌آورد [۳۲]. معیار انتخاب مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، تخصص در حوزه معماری و شهرسازی و اشتغال به کار آکادمیک و نیز حرفه‌ای، به صورت همزمان بوده است. (جدول ۱) ملاک حجم نمونه را نیز کفایت تئوریک و اشباع نظری موضوع تعیین نموده است و سنجش اعتبار نیز به معنای درجه شباهت نتایج با واقعیت است [۱۵].

رؤیایپردازانه آینده‌های ممکن، بررسی نظام‌یافته آینده‌های محتمل و ارزیابی خلاقانه آینده‌های مرجح، انگاره‌هایی نو و بدیل از آینده بیافرینند [۸]. Lasswell، از پیشگامان معاصر آینده‌پژوهی، فرآیند تصمیم‌گیری را که اساساً مقوله‌ای آینده-گراست، نیازمند خلق تصاویری از آینده‌های بدیل (ممکن، محتمل، مرجح) و گزینش از میان آن‌ها دانسته و چنین فرض کرده بود که افراد بر پایه نقشه‌های شناختی (Cognitive) Map خود از واقعیت عمل می‌کنند تا به اهداف مورد نظرشان دست یابند [۸] زیرا انسان به گونه‌ای بنیادین بر اساس تمثیل و انگاره‌هایی که به خود و جهان خود متصف می‌داند سعی در شناخت و بازنمایی آن دارد و سپس اراده خود را جهت تحقق این انگاره و تصویر بکار می‌گیرد. از این روی باور به این عقیده که تصاویر آینده به شکل‌گیری اقدام‌های تاریخی افراد کمک کرده‌اند یک وجه نظری در مطالعات آینده است [۲۸]. تصاویر آینده به عنوان فضای ذهنی و بین‌الذهانی، کشش آینده‌اند و به همین دلیل است که در آینده‌پژوهی، تصاویر آینده نمایانگر نوعی آگاهی جمعی از شکل‌گیری هویت، رفتار و تصمیم‌گیری‌ها هستند [۲۹]. (شکل-۲)

اما اهمیت احصاء تصاویر آینده در چیست؟ باید توجه داشت که آینده از آن کسانی است که به تصویرپردازی از تمایلات و تصورات و خواسته‌های خود می‌پردازند. بدین صورت که با ایجاد بصیرتی درباره آینده، می‌توانند تصویری حقیقی از آینده مطلوب یا آینده محتمل ارائه کرده، یا بینشی طراحی شده را از وضع مطلوب ترویج نمایند تا چشم‌اندازی القایی به آینده تحمیل شود [۳۰]. بنابراین ایجاد تصاویر مثبت از آینده و اقدام

شکل-۲: انسان به مثابه تمثیل و اراده

جدول-۱: جامعه آماری پژوهش

حوزه تخصص	شهرسازی	تکنولوژی معماری	انرژی معماری	تاریخ و فلسفه معماری و شهرسازی	مطالعات معماری و شهرسازی
تعداد	۱	۱	۱	۲	۱
جنسیت	مرد	زن	زن	مرد	زن
تحصیلات	دکتری	دکتری	دکتری	دکتری	دکتری

جدول-۲: شرح لایه‌ها در CLA/مأخذ: [۳۶].

لایه‌ها	مشکلات و مسائل	راه‌حل	چه کسی؟	منابع اطلاعاتی
۱. لیتانی (Litany) مسائل عینی، مشهود و عمومی و رسمی	حل مسائل مشکل یا آسان به نظر می‌رسد زیرا عمق‌شان دیده نمی‌شود.	راه‌حل‌های کوتاه‌مدت؛	حکومت و دولت؛	تلویزیون و روزنامه‌ها؛
۲. علل نظام‌مند (Systemic/Social) تحلیل علم، جامعه، فناوری، اقتصاد، محیط زیست و سیاست	مشکلات ناشی از مسائل نظام‌مند و علل تاریخی کوتاه‌مدت؛	رویکردهای یکپارچه؛ راه حل‌های سیستمی؛	مشارکت بین بخش‌های مختلف جامعه-دولت، تجارت، جامعه مدنی، تک‌تک افراد جامعه	مجلات سیاسی؛ سرمقاله‌ها؛
۳. گفتمان (Worldview) پارادایم‌های فکری/جهان‌بینی	مسائل با ساختار عمیق و ناشی از تحلیل پارادایمیک؛	تغییر دادن آگاهی؛ تغییر دادن جهان‌بینی؛ فکر کردن به خود و دیگران؛	نویسندگان، فیلسوفان، کسانی که خارج از گفتمان مسلط هستند.	مجلات آلترناتیو و پیرامونی؛ مجلات ایدئولوژیک؛ دوره‌های فلسفه؛
۴. اسطوره/استعاره (Myth/Metaphor) متشکل از اسطوره‌های اصلی که اغلب از یک رویداد آسیب‌زا یا متعالی ناشی می‌شود.	متشکل از اسطوره‌های اصلی که اغلب از یک رویداد آسیب‌زا یا متعالی ناشی می‌شود.	کشف اسطوره‌ها و استعاره‌ها؛ ایجاد فرآیندهایی جهت تصور داستان و رویاهای جایگزین برای فلسفه و معنای بودن؛ نمی‌توان منطقی طراحی کرد، شهود لازم است.	هدایت ناخودآگاه جمعی توسط یک رویا، باوری عرفانی و یا رهبری خاص؛	آثار هنرمندان، رویاپردازان و عارفان؛ آثار هنری خاص و...

یافته‌ها

همان‌گونه که پیشتر آمد، روش تحلیل لایه‌ای علی‌روشی جهت طبقه‌بندی نظام‌یافته دیدگاه‌ها و ملاحظات مختلف درباره آینده‌هاست به گونه‌ای که بتوان با درک عمیقی از لایه‌های زیرین هر مفهوم، مسأله و یا مشکل مرتبط با آینده و عوامل علی‌موثر بر شکل‌گیری آن آینده‌های بدیل را بازشناسی و تبیین کرد [۳۷]. استفاده از تحلیل تم نیز در دسته‌بندی درست گزاره‌های منتج از مصاحبه‌ها و یافتن مضامین مکنون در پس گفتارهای مشارکت‌کنندگان جهت یافتن گزاره‌های مربوط به لایه‌های CLA بسیار راه‌گشا است. بدین منظور برای انتقال بهتر مفاهیم، کدهای اولیه به صورت استعاری بیان شده و در نهایت از میان ۷۵۱ کد اولیه، ۲۷۷ کد باز بدست آمده، ۱۸۴ تم فرعی و در نهایت ۶۵ تم اصلی استخراج شد. از میان ۶۵ تم اصلی، چهار تصویر بدیل از آینده احصاء شده است و سپس جانمایی هر دسته از گزاره‌ها در چهار لایه، ذیل هر بدیل صورت گرفته است. (شکل-۳) در نهایت تصاویر بدست آمده شامل بدیل اول: "کفایت آیدنتیتی و پایستگی تکنولوژی"، بدیل دوم: "برساخت فاجعه و آینده-

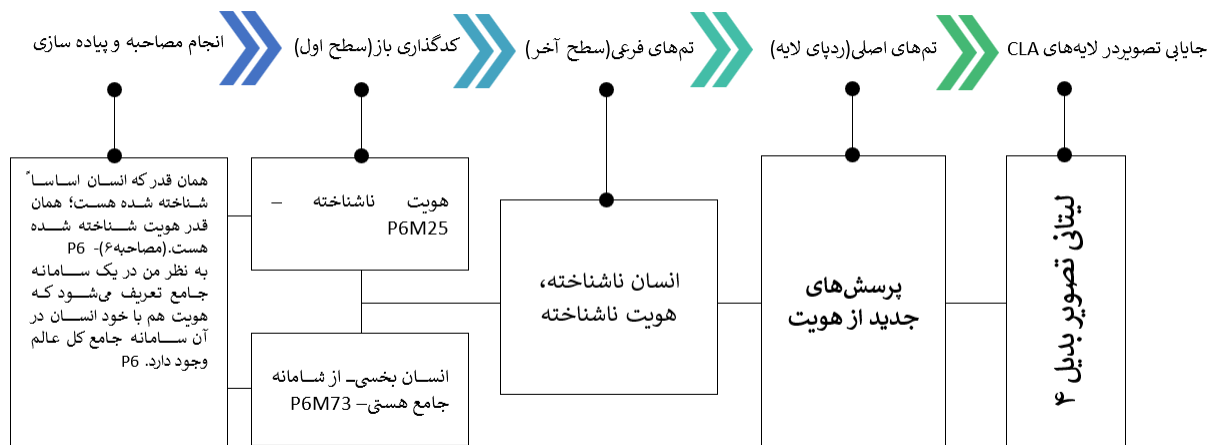
ناچار"، بدیل سوم: "بازگشت به خلوص" و در نهایت چهارمین بدیل: "فرزانگی و خلق هویت فربه" است. نخستین تصویر بدیل (جدول-۳): تحلیل لایه‌ای علی‌در عمیق‌ترین لایه به دنبال عوامل ناخودآگاه در شکل‌گیری تصاویر آینده است. به عقیده Lévi-Strauss اسطوره‌ها در نظر اول بی‌منطق می‌نمایند ولی با کشف منطق اساطیر می‌توان به مکانیسم ذهن بشر دست یافت [۳۸]. صاحبان تصویر نخست در لایه اساطیری خود، باوری عمیق به گزاره "فرزند زمان خویش" داشته و از طرفی با باور به تکنولوژی به عنوان اسطوره‌ای نامیرا که همواره در هر عصری ادامه خواهد داشت همچون فتوریست‌های ایتالیا در انتظار شکل‌گیری شهرهای تکنولوژیک آینده‌اند. در لایه بالاتر این تصویر، گفتمان جهانی شدن و نیز جهان‌بینی‌هایی با ریشه‌های اقتصادی همچون صنعتی‌شدن و هم‌نوا شدن با اقتصاد نئولیبرال به منصفی ظهور می‌رسد. از علل نظام‌مند این تصویر قدرت نظامات تکنولوژیکال و صنعتی (تکنوکرات‌ها) در تزریق هویت یکسان به جوامع و حذف ناگزیر هویت‌های محلی است. در سطحی‌ترین لایه (لیتانی) نیز پایان دادن به

استعاره/اسطوره این بدیل نشانه‌های عمیق تفکر هویتی آن مصداق پیدا می‌کند. اشاره به استعاره‌هایی چون "ز کجا آمده-ام آمدنم بهر چه بود" یا "تا بودن هست، هویت هست" و گزاره‌هایی همچون "فطرت" و ... نشان دهنده باور به اصلی بنیادین و اولیه است. همزمان گزاره‌ای چون "آنچه داریم ز بیگانه تمنا نکنیم" نشان از نوعی اعتقاد به ایجاد خودباوری از نوع جمعی است که در لایه‌های بالاتر بدان اشاره می‌شود. این استعاره‌ها در قالب گفتمان‌های زمینه‌گرای پست‌مدرن و در عین حال باورهایی ازلی‌گرایانه (Primordialism) پدیدار می‌شوند.

از دغدغه‌های اجتماعی صاحبان این تصویر برنامه‌ریزی متخصصان بدون لحاظ نمودن پیچیدگی‌های ذاتی شهر و معماری مبتنی بر زمینه بوده و نظام آموزشی، به عنوان یکی از عاملین اصلی پدید آمدن نسلی جدا شده از بنیاد و ریشه-های هویتی عنوان شده است. در سطح ظاهری و عینی نیز باورمندان به این تصویر بحران کنونی هویت را نتیجه فاصله گرفتن از گذشته غنی دانسته و معتقدند هویت به عنوان امری اصیل و بنیادین قابل خلق نیست بلکه موجود است و تنها باید آن را یافت، تثبیت نمود و تقویت کرد

کشمکش‌ها بر سر تعریف هویت و پذیرش هویت یکسان جهانی و عدم مقاومت در برابر تغییر تنها راه برای ورود به جهان آینده تلقی می‌شود.

تصویر بدیل دوم (جدول-۴)، نه در مقابل تصویر اول، اما برآمده از پیامدهای آن است. در لایه زیرین این بدیل استعاره "بالاتر از سیاهی رنگی نیست" و نیز باور به "منجی" عنوان شده است که نقشی اساسی در انفعال صاحبان آن در برابر آینده داراست. در سطح نظام‌مند، چنین گفتمان مرکانتیلیستی و سوداگرانه‌ای در شهر، برآمده از نظامات کمیت محور و ضد انسانی و در نهایت ضد هویتی بیان شده است و از این رو کمینه‌سازی‌های مدرنیستی و کمی‌سازی‌های تکنولوژی پایه وضعیت شهر و معماری را به گونه‌ای درآورده که آنچه کاربران در بیرون (محیط شهر و فضای معماری) درک می‌کنند با باورها و ارزش‌های درونی آنان هم‌خوانی ندارد. بدین ترتیب انسان ایرانی انطباق میان سوژگی و اثرگی خود را از دست داده و در تناقض میان ارزش‌های درونی و نمودهای عینی شهر و فضای معماری، به ترومای دوگانگی دچار شده است. در لایه لیتانی بدیل سوم (جدول-۵)، نگاه به هویت، کاملاً کیفی و وابسته به معناست. در سطح

شکل-۳: نمونه کدگذاری و ردیابی مفاهیم در لایه‌ها

جدول-۳: تم‌های اصلی و فرعی حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها و جایابی مضامین بدست آمده در لایه‌ها؛ تصویر بدیل نخست- کفایت آیدنتیتی و پایداری تکنولوژی

تصاویر بدیل آینده	رد پای لایه	تم اصلی (دورنمایه)	تم فرعی (سطح آخر)
بدیل اول: کفایت آیدنتیتی و پایداری تکنولوژی	I. Litany	مشکل: آیدنتیتی و اصالت تغییر	یک مشت استخوان و بحران عدم تغییر Identity نانووار ابژه هویت
	II. Systemic, Social	مشکل: هویت یکسان نئومدرن بواسطه انقلاب‌های صنعتی پیش رو	تکنولوژی ناجی آینده نظام آموزشی دهه ۲۰ میلادی برنامه ریزی برای هویت یعنی برنامه ریزی برای ناممکن دیوانگی‌های جهان سومی قانون بد بهتر از بیقانونی
	III. Worldview	مشکل: جهانی شدن و عبور از تاریخ و نئولیبرالیسم	اصالت فرد شهروند جهانی ضد بازار نوستالژی بازها
	IV. Myth and Metaphor	نئوفوتوریست‌ها (Futurist) و اسطوره تکنولوژی نامیرا	جهان سومی یوتوپای تکنولوژیک آینده مرگ آرمانشهر

جدول-۴: تم‌های اصلی و فرعی حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها و جایابی مضامین بدست آمده در لایه‌ها؛ تصویر بدیل دوم- بر ساخت فاجعه و آینده ناچار

تصاویر بدیل آینده	رد پای لایه	تم اصلی (دورنمایه)	تم فرعی (طبقات)
بدیل دوم- بر ساخت فاجعه و آینده ناچار	1. Litany	مشکل: ترومای دوگانگی	رد پای ثنویت مدرن در تعاریف تروما کمینه سازی هویت با کمی سازی تعاریف سیطره نظامات کمی
	II. Systemic, Social	مشکل: سیطره کمیت بر کیفیت انسانی	سوداگران لانه ساز و تکنوکراتهای رزومه پرداز خشت اول خانواده و آموزش و پرورش، هر دو دچار اختلال معمار و شهرساز خودکم بینی و ناامیدی رفتار دوقطبی ما
	III. Worldview	مشکل: ایدئولوژی زندگی حاکمیت+ انفعال اندیشمندان = حکومت سوداگران (Mercantilism)	ایدئولوژی میرا و نسخه پیچی هویت اندیشمندان بی تئوری، سازمانهای بی پارادایم سوء هاضمه حاکمیت تکنوکراتها و سوداگراها التقاط
	IV. Myth and Metaphor	مشکل: منجی و انفعال	نالامید از تصور آینده دستوپای درد آور ویرچوال منجی گرایی و انفعال

جدول-۵: تم‌های اصلی و فرعی حاصل از تحلیل مصاحبه ها و جایابی مضامین بدست آمده در لایه‌ها؛ تصویر بدیل سوم- بازگشت به خلوص

تصاویر بدیل آینده	ردپای لایه	تم اصلی (دورنمایه)	تم فرعی (طبقات)
بازگشت به خلوص	I. Litany	مشکل: معماری و شهرسازی خلوص، دوری از بنیاد؛	معنا اصل و بنیاد بحران تغییر و اعوجاج
	II. Systemic, Social	مشکل: تثبیت و نه تولید	شهر درخت نیست آینده محتاج گذشته نسخه‌های کیفی زمینه‌گرا
	III. Worldview	مشکل: بازگشت به اصول اولیه هویتی مبتنی بر زمینه و تثبیت آن	معمار و شهرساز، آگاهی‌بخشان آینده، صاحبان آینده یافتن هویت خوب گذشته و تثبیت آن پست مدرنیسم، بومی‌سازی و ارائه بدیلات موثر آینده زنده و ارگانیک چون خود انسان ازلی‌گرایی (اولیه‌گرایی)
	IV. Myth and Metaphor	مشکل: خشت درست اول	هویت ازلی آنچه داریم ز بیگانه تمنا نکنیم. سعادت جمعی

نظامات جدیدی را شکل خواهد داد. در سطح عینی، این بدیل اساساً "بحرانی" برای هویت متصور نیست بلکه هویت را با توجه به تغییرات سریع و دگرگونی‌های (Trans) مداوم جهان پیش‌رو، امری گشوده، متنوع، گسترده، خلق‌الساعه و به طور مستمر در حال "شدن" می‌داند. موضوعی که نیازی روزافزون به کاوش خواهد داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

گونه‌گونی تعاریف و گاه تضاد بر سر تعریف "هویت" همواره موجب ایجاد عدم مفاهمه و یا اجماع بر سر یک تصویر کلی از آینده‌ی پیش‌روی این مفهوم بوده است. از آنجا که تصاویر آینده بر تصمیمات هر جامعه و ساخت آینده موثرند، پژوهش حاضر به دنبال کاوش بدیلات آینده هویت در ذهن معماران و شهرسازان ایران بوده است. بر این اساس روش تحلیل لایه-ای علی که به دنبال گذار از داده‌های تجربی، سطحی و توصیفی است و نحوه‌ی شکل‌گیری آینده را در سازه‌های فکری و گفتمانی جستجو می‌کند [۴۰] طیفی از عینی‌ترین سطوح در بازتعریف مسئله هویت تا ارتباط آن با لایه‌های عمیق‌تر گفتمان‌ها و اسطوره‌ها و استعاره‌ها را شناسایی و معرفی کرده است. نتایج حاصله در قالب چهار تصویر بدیل احصاء شده در ذهنیت معماران و شهرسازان پیرامون آینده

صاحبان چهارمین آینده بدیل (جدول-۶) که با عنوان "فرزاندگی و خلق هویت فربه" شناسایی شده است، در اساسی-ترین و عمیق‌ترین لایه خود به استعاره "جمع بین کوروش و ذوالقرنین" اشاره می‌کنند که نشان از وجود اسطوره‌هایی حقیقی و در عین حال واقعی در ذهن آنان دارد. باورمندان به این تصویر به دنبال یوتوپیایی از کمال‌اند که هرگز هویت ضعیف را برنمی‌تابد. این اسطوره‌ها که در سطح گفتمان، بصورت باوری ساختارگرایانه به منصف ظهور می‌رسد هویت را لازمه صاحب یک فعل بودن می‌داند و به همین دلیل پایان تقلید و آغاز خلق هویت را اعلام می‌کند.

صاحبان این تصویر مایلند کاملاً فعال، انتخاب‌گر و در عین حال ساختارمند با ایجاد هاضمه عظیم فرهنگی و در حرکتی رو به آینده، تمامی منابع هویتی (حتی منابع متضاد) را درگیر و بر دقت تعاریف خود از هویت بیفزایند.

اما در لایه علل نظام‌مند ناتوانی نظام آموزشی و نیز استادان معماری و شهرسازی در پاسخ دادن به پرسش‌های عمیق هویتی پیش رو و از طرفی فقر تئوریک و عدم توانایی دسته-بندی‌های کلاسیک در نظم‌دهی به حجم و وسعت اطلاعات دنیای آینده سبب پدید آمدن نسل شورشی جدید برشمرده شده است، نسلی که با سلب مشروعیت از نظامات موجود،

حل مسأله نقشی محوری داشته اما در بدیل دوم تقریباً "هیچ‌کاره" معرفی می‌شوند و حل تمامی مسائل بر عهده حاکمیت (State) گذاشته می‌شود.

در سطح دوم علل اجتماعی و نظامات پدید آورنده سطح لیتانی بررسی می‌شوند، آنچه که از مقایسه این تصاویر بدست می‌آید می‌تواند روشن کند که چرا در سطوح تصمیم‌گیری تشتت وجود دارد که در نتیجه آن برخی تصمیم‌ها یکدیگر را خنثی نموده، برخی بر ضد یکدیگرند و در نهایت وحدت رویه-ای ایجاد نمی‌شود. در این سطح، بدیلی باور به برنامه‌ریزی‌های بومی ندارد و بدیلی دیگر برنامه‌ریزی با رعایت تمام پیچیدگی‌های زمینه را خواستار است. اما از مهمترین نکاتی که با مقایسه تصاویر در سطح علل نظام مند بدست می‌آید تقریباً اشاره همه تصاویر به ضعف نظام آموزشی خصوصاً در سطوح عالی است. این نکته‌ای است که می‌تواند و باید در تصمیم‌سازی‌های آتی مورد توجه قرار گیرد.

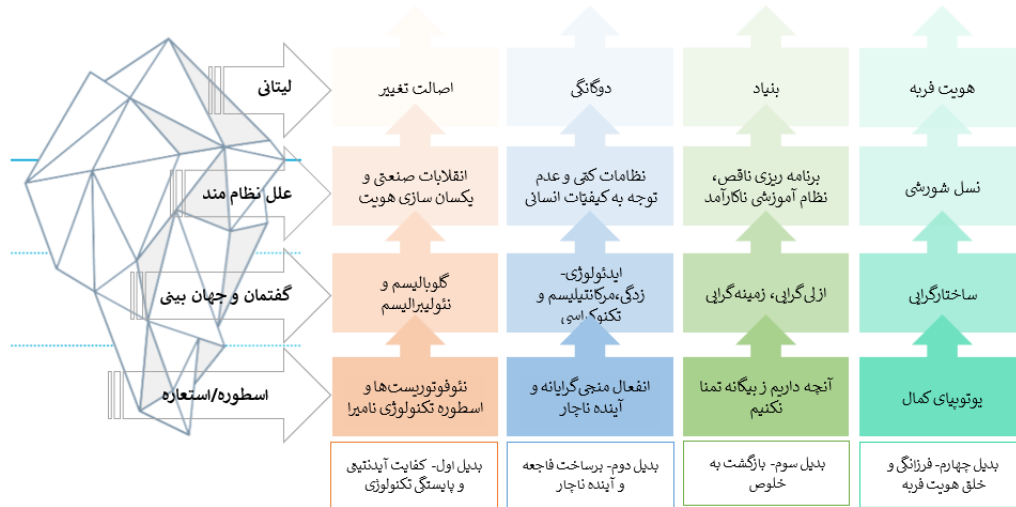
هویت معماری و شهرسازی ایران در یک نمودار شماتیک ارائه شده است (نمودار-۱).

از دیگر نتایج این روش شناخت مسائل و راه‌حل‌هایی است که توسط صاحبان این تصاویر ارائه می‌شود به ترتیب از سطحی-ترین لایه به عمیق‌ترین لایه طولانی‌مدت‌تر و عمیق‌تر است [۳۵]. در جدول-۷ به مقایسه‌ای میان شناخت مسائل در هر تصویر بدیل و راه‌حل‌های پیشنهادی توسط صاحبان آنها پرداخته شده است.

در سطح لیتانی که معرف دیدگاه‌های رایج و پذیرفته شده است مسأله نزد صاحبان هر بدیل بصورتی متفاوت شناخته شده و راه‌حل‌ها نیز لاجرم متفاوت‌اند. آنها در شناخت کسانی که می‌توانند مشکلات را در هر سطحی حل نمایند نیز اغلب تفاوت نظر دارند. به طور مثال در تصاویر، باور فاجعه‌بار نسبت به مسئله بحران هویت تا عدم باور به هر گونه بحران به چشم می‌خورد و یا در لیتانی بدیل سوم نخبگان و دانشگاهیان در

جدول-۶: تم‌های اصلی و فرعی حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها و جایابی مضامین بدست آمده در لایه‌ها؛ بدیل چهارم: فرزانی و خلق هویت فربه

تصاویر بدیل آینده	رد پای لایه	تم اصلی (دورنمایه)	تم فرعی (سطح آخر)
بدیل چهارم- فرزانی و خلق هویت فربه	I. Litany	مشکل: پرسشهای جدید از هویت	بحران؟! مقیاس و هویت انسان ناشناخته هویت ناشناخته
	II. Systemic, Social	مشکل: نسل جدید شورشی و ناکافی بودن پاسخهای موجود، فقر تئوریک	شورش علیه وضع موجود آموزش فرهیختگی (وجه عام) تشکیل صنف قدرتمند با توان چانه زنی بالا سامانه جامع اشتراکی بر بستر AI دانایی جمعی فقر علوم انسانی، اندیشمندان بیتئوری، سازمانهای بیپارادایم معمار و شهرساز فرزانه
	III. Worldview	مشکل: آینده‌ی و راهویت، نیاز به پاسخهای جدید و خلق هویت فربه، ساختارگرایی هویتی	ساختار غایت‌مدار هویت ابزار گذار از سنت و ارائه بدیل پایان تقلید و اصالت خلق رجعت به گذشته هرگز، خوانش هگل وار گذشته آری! دیسپلین و اینتردیسپلین معماری و ایجاد جریان نقد
	IV. Myth and Metaphor	مشکل: یوتوپای کمال و هویت هوشمند	یوتوپای کمال انسانی هویت هوشمند نیاز به داشتن هویت فربه

نمودار ۱- لایه‌های علی تصاویر بدیل چهارگانه

جدول ۷- مقایسه تصاویر بدیل در شناخت مسئله و ارائه راه حل

لایه‌ها	تصویر	شناخت مسئله	راه حل	چه کسی؟
لیتانی	بدیل ۱	بحران هویت: عدم تغییر	اکتفا به معنای مدرن آیدنتیتی و پایان دادن به کشمکش	دنیا نخواهد ایستاد
	بدیل ۲	بحران هویت: ترومای دوگانگی	رعایت امتداد عین و ذهن ایرانی در پوسته‌ها و نماهای شهری	دولت و حکومت با تنظیم قوانین؛ متخصصین هیچ کاره‌اند.
	بدیل ۳	بحران هویت: تغییر و دوری از بنیاد	روزآمدی گذشته؛ آگاهی بخشی با رسانه؛	نخبگان و دانشگاهیان شهرساز و معمار
	بدیل ۴	بحرانی وجود ندارد	ارائه هویت‌های بدیل برای آینده‌های بدیل؛	همه مردم (عام و خاص)
علل نظام مند	بدیل ۱	برنامه‌ریزی برای هویت‌مندسازی دیوانگی‌های جهان سوم است!	همگام با قوانین و نظامات روز دنیا؛ بروز رسانی نظام آموزش عالی؛	- حاکمیت - آموزش عالی
	بدیل ۲	سیطره کمیت بر کیفیت انسانی	تغییر قوانین کمیت‌زده و یک سونگانه ضد هویتی؛ تغییر نظام آموزش و پرورش تا آموزش عالی؛	تغییر نظام آموزشی توسط حاکمیت؛ سپردن رسانه به اندیشمندان؛
	بدیل ۳	تشبیه و نه تولید	ایجاد نظام آموزشی بدیل بر اساس نسخه‌های کیفی؛	نخبگان و دانشگاهیان؛
	بدیل ۴	ناکافی بودن پاسخ‌های موجود و شورش نسل جدید	تشکیل صنف تخصصی قدرتمند با توان چانه‌زنی بالا؛ ایجاد سامانه جامع با قدرت اشتراک همه اطلاعات؛	معماران و شهرسازان؛ دولت تسهیل‌گر؛
گفتمان	بدیل ۱	عبور از تاریخ و پذیرش مدرنیسم	تدریس آنتولوژی مدرن در دانشگاه‌ها	آموزش عالی
	بدیل ۲	ایدئولوژی زدگی حاکمیت + انفعال اندیشمندان = حکومت Mercantilism سوداگران)	لزوم تغییر در اندیشه‌های ایدئولوژیک حاکمیت؛ بر ساخت متوازن و خودآگاهانه نیروهای سازنده هویت؛	حاکمیت؛ مفاهیم غرب‌گرایان و سنت‌گرایان و بازپس‌گیری میدان از سوداگران؛
	بدیل ۳	- اولیه‌گرایی، زمینه‌گرایی پست- مدرن، پارادایم توسعه پایدار	تدریس بوم‌گرایی و ایرانیزه کردن تکنولوژی؛	نخبگان و دانشگاهیان در سطح آموزش عالی؛
	بدیل ۴	ترنس مدرنیسم و آینده‌ی و راهویت؛ نیاز به پاسخ‌های جدید و خلق هویت «Big Scale Identity» فربه) ساختارگرایی هویتی؛	تولید دیسپلین و اینتر دیسپلین معماری و پایه‌گذاری نهاد نقد؛ انقلاب تولید تکست؛ باز کردن فضای گفتگو تا رسیدن به منطق خود؛	همه متخصصین در همه رشته‌ها؛
استوره/استعاره	بدیل ۱	جهان سوم‌ها و مرگ آرمانشهر	بسط آلترناتیوهای موجود جهانی؛ معرفت افزایشی مخاطب؛	واسطه‌گری منتقدین (هنری)
	بدیل ۲	منجی و انفعال	بدون آلترناتیو و بر ساخت ارگانیک هویت	یکدیگر را تحمل کنیم!
	بدیل ۳	خشت درست اول	خودباوری جمعی و حفظ هویت اصیل	نخبگان و دانشگاهیان
	بدیل ۴	یوتوپای کمال و هویت هوشمند	خلق و ساخت هویت‌های مرجع و مطلوب بدیل برای آینده؛ تربیت نسل جدید معماران چند وجهی؛	رسانه جامع الشمول؛ هنرمندان، معماران و شهرسازان خوش فکر، با تفکر چندوجهی و دانش میان‌رشته‌ای همراه با شهود بالا؛ متخصصین همه دانش‌ها؛

به همین دلیل پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی میان‌رشته‌ای در خصوص هویت ادامه یابند؛ با موضوعاتی چون:

- بررسی تأثیر تصاویر آینده بر هویت معماری و شهرسازی در نسل‌های جدید فارغ‌التحصیل؛

- مطالعه تأثیر تصاویر مجلات، فستیوال‌ها و جوایز معماری و شهرسازی بر شکل‌گیری هویت معماری و شهرسازی در دوره‌های مختلف؛

- مطالعه تطبیقی تصاویر آینده هویت معماری و شهرسازی در ذهنیت جوانان تازه فارغ‌التحصیل معماری و شهرسازی با پیشکسوتان این حوزه؛

- بسط تصاویر آینده و خلق بدیلات مطلوب هویت و به اشتراک‌گذاری آن با سایر محافل علمی در ایران و حوزه بین الملل؛

در پایان باید عنوان داشت که به نظر می‌رسد جامعه معماران وشهرسازان در سال‌های گذشته همواره به دنبال یافتن پاسخی برای هویت بوده است حال آنکه هویت نیاز به طرح پرسش‌هایی نوین و موشکافانه دارد تا ساختارهای آن را بازشناخته و بتواند افق آینده پیش‌روی هویت معماری و شهرسازی ایران را گسترش دهد.

در سطح سوم گونه‌ای از سیر گفتمانی به چشم می‌خورد. بدین معنا که باورهای مدرن، پست‌مدرن تا ترنس‌مدرن هرکدام در خلق تصاویر بدیل از آینده هویت در میان معماران و شهرسازان ما نقش داشته‌اند. این گفتمان‌ها مشترکاً بر نقش آموزش عالی استوارند و راه‌حل را در دستان متخصصان، اندیشمندان، نخبگان و دانشگاهیان می‌بینند.

در سطح چهارم نیز مقایسه گزاره‌های هر بدیل نشان می‌دهد که صاحبان دو تصویر بدیل اول و دوم اساساً تصویری برای آینده ندارند. چراکه بدیل اول با توجه به وفور تصاویر در دسترس از آینده مطلوب تکنولوژیکال خود، عملاً نیازی به تصوّر برای آینده نمی‌بیند و تصویر دوم با نگاهی برآمده از منجی‌گرایی همواره چشم به حرکت حاکمیت و یا اندیشمندان حوزه‌هایی غیر از معماری و شهرسازی دارد و از این رو با ناامیدی و انفعال از تصور آرمانشهر، آینده را به انتظار نشسته است. اما باورمندان به دو بدیل سوم و چهارم با توجه به منابعی که در دسترس دارند به خلق بدیلات برای آینده امیدوارتر و آماده اقدام‌اند و از این روی پیش‌بینی می‌شود که نقش موثری در آینده پیش رو خواهند داشت.

در نهایت هدف این پژوهش شناسایی و توسعه الگوهای نظری برای تحقیقات آتی در زمینه هویت معماری و شهرسازی است.

تشکر و قدردانی: شکر و سپاس به پیشگاه خداوند متعال و سپس تقدیر و تشکر از هدایت، همراهی و تلاش تمامی عزیزانی که با اندوخته دانش و تجربه خویش طی این مسیر را میسر ساختند.

تابیده‌های اخلاقی: تمام اصول اخلاقی در چاپ و نشر مقاله حاضر رعایت شده است.

تعارض منافع: این مقاله برگرفته از رساله دکتری فاطمه معصومه محبی با عنوان "آینده‌های بدیل به مثابه ساختار هویتی در معماری و شهرسازی مبتنی بر روش تحلیل لایه ای علی" می‌باشد که به راهنمایی آقایان دکتر حمیدرضا انصاری و دکتر علی‌اصغر پورعزت در پردیس بین الملل کیش دانشگاه تهران در حال انجام است.

سهم نویسندگان در مقاله: نویسنده اول، پژوهشگر و نگارنده اصلی مقاله، تدوین محتوا و مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی با سهم 50٪ و نویسندگان دوم و سوم، پژوهشگران اصلی، کنترل و مدیریت روند مطالعات، روش تحقیق و نتایج حاصله با سهم 50٪ می‌باشند.

منابع مالی/حمایت‌ها: پژوهش حاضر از رساله دکتری تخصصی نویسنده اول استخراج شده که با راهنمایی و مشاوره نویسندگان دوم و سوم در حال انجام است

References

1. [Mahdavinjad M](#), [Bemanian M](#), [Khaksar N](#). Architecture and Identity-Explanation of the Meaning of Identity in Pre-Modern, Modern and Post- Modern Eras. **Hoviatshahr Journal**. 2010 Dec 22;7(4):113-122. Available at: <https://sanad.iau.ir/en/Journal/hoviatshahr/Article/795542>
2. [Taghvaie H](#). From Style to Identity in Architecture. **Journal of Fine Art: Architecture and Urban Planning**. 2012 June 30;17(2):65-74. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2012.30161>
3. Gavahi A. Foresight in Futures Studies: Casual Layered Analysis(CLA) for Challenges Towards Futures Studies in Iran. **Journal of Management Future Research**. 2017 July 23;109(28):15-24. Available at: <https://sanad.iau.ir/en/Journal/jmfr/Article/786322>
4. Malekifar A and Co. Futuristic alphabet; The science and art of discovering the future and shaping the preferred world of tomorrow, ASEF Think Tank, Futurist publisher, Tehran, fourth edition, 10, 2014.
5. [Taghavian N](#). [Identity: A Heritage from the Past or a Choice for the Future?](#). **Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities**. 2016 Oct 25;9(3):111-123. Available at: https://www.isih.ir/article_262.html?lang=en
6. [Pourezat A.A](#). [Passing through Glass Barriers of Epistemology by Emphasis on Linguistic Necessities of Interdisciplinary Sciences](#). **Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities**. 2009 January 6;1(1):91-109. <https://doi.org/10.7508/isih.2009.01.006>
7. [FatehRad M](#), [Jalilvand R](#), [Mowlaei MM](#), [Samiie S](#), [Nasrolahi Vasati L](#). [Methodological Coordinates of Transdisciplinary Futures Studies as an Integrated Meta-Paradigm](#). **Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities**. 2014 Dec 14;6(1):135-161. <https://doi.org/10.7508/isih.2014.21.007>
8. Bell W, Foundations of Futures Studies: History, Purposes, and Knowledge, Human Science for a New Era, Volume 1, 2003(Translated by Taghavi M, Mohaghegh M, Persian, TRIDI Pubs, Tehran, 121-174)2013.
9. Taheri Demneh m, Zakeri A. A Qualitative Study on the Subjectivity of Youth Concerning Future Using Casual Layered Analysis. **The Journal of Strategic Studies on Youth and Sports**. 2020 June 1;19(47):31-52. Available at: https://faslname.msy.gov.ir/article_358.html?lang=en
10. Dator J. Alternative Futures at the Manoa School. University of Hawaii U.S.A. **Journal of Futures Studies**. 2009 Nov;14(2):1-18. Available at: <https://jfsdigital.org/articles-and-essays/2009-2/vol-14-no-2-november/articles/futuristsalternative-futures-at-the-manoa-school/>
11. Fergani A. The Impact of Positive, Negative, and Contrasting Images of the Futures on the Formulation

of Future Plans. Doctoral dissertation. National University of Singapore. 2022:13. Available at: <https://scholarbank.nus.edu.sg/handle/10635/236766>

12. Slaughter R. Changing Images of Futures in the 20th Century. *Futures: The Journal of Policy, Planning and Futures Studies*. 1991;23(5):499-515. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S001632879190098M>

13. [Rahimiyon A.](#) The Quest for Urban Identity through Using Natural Elements in Cities (Case Study: City of Hamadan, Iran). *Hoviatshahr Journal*. 2011 Dec 22;5(9):93-104. Available at: <https://sanad.iau.ir/en/Journal/hoviatshahr/Article/795522>

14. Partovi A, Yazdanfar S.A. Preservation of Identity with the Approach of Social Sustainability in the Field of Future Housing. *The Quarterly Journal of Urban Design Studies and Urban Research*. 2020 July;2(11):23-36. Available at: https://shij.ir/udsj/upload/udsj/Content/200831_23/U DSJ-No11-Vol02-Digital-E2.pdf

15. Belali Oskui A, Heydari Turkmani M, Diba F. [Causal Layered Analysis of the Change in the Concept of the Neighborhood in Relation with the Sense of Belonging and Presenting the Alternative Scenarios](#). *Journal of Urban Planning Knowledge*. 2019 Dec;65-81. Available at: https://upk.guilan.ac.ir/article_3766.html?lang=en

16. Keynejad M, Mirzaie A, Belali Oskoye A. Analysis of alternative futures of the Iranian-Islamic house idea in accordance with the new values of urban lifestyle based on the CLA method. *The Quarterly Journal of Socio-Cultural Strategy*. 2022 Dec 17;4(45):569-614. <https://doi.org/10.22034/scs.2022.163053>

17. [Sharifzadegan M, Fathi Farzaneh A.](#) Exploring the Theoretical Perspective of “Urbanization” Concept in Iran Based on the CLA Method. *The Journal of Baghe Nazar*. 2021 October;18(100):109-122. <https://doi.org/10.22034/bagh.2021.244124.4634>

18. Sedeghati A, [Diba F, Daneshpour A, Belali Oskui A.](#) [Providing scenarios of the “home” metaphor in the modern style of urban life based on CLA method](#). *A Quarterly Journal of Strategy*. 2019 July;28(90):87-

118.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.10283102.1398.28.1.4>

19. [Karimi J, Mohammadpour A, Qaderi S.](#) [Sociology and Problematic of Identity in Iran: A Meta-analysis of Theoretical and Empirical Studies on Identity](#). 2012;13(49):29-57. Available at: https://www.rjnsq.ir/article_99207.html?lang=en

20. Bailey J.A. Self-Image, Self-Concept, and Self-Identity Revisited. *Journal of the National Medical Association*. 2003 June;95(5):383-386. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2594523/>

21. [Kashi H, Bonyadi N.](#) Stating the Model of Identity of Place-Sense of Place and Surveying its Constituents* Case Study: Pedestrian Passage of Shahre Rey. *Journal of Fine Art: Architecture and Urban Planning*. 2013 Oct;18(3):43-52. Available at: https://jfaup.ut.ac.ir/article_51317.html?lang=en

22. Habibi R.S. Images and the Meaning of Place. *Journal of Honarhaye Ziba*. 2008 Sep;35:39-50. Available at: https://jhz.ut.ac.ir/article_27120.html?lang=en

23. [Yaghoubi Janbesaraei P, Fardin Hosseinpanahi F, Ahmadi S.](#) Deferment of "Ego" in Mohammad Reza Kateb's Narration. . 2017 Dec;21(73):53-78. Available at: https://ltr.atu.ac.ir/article_8123.html?lang=en

24. Vakili S, *Self-Image Psychology*, Shourafarin Pubs, Tehran, First Edition, 62-135, 2011.

25. Schopenhauer A, *The World as Will and Representation*, 1850(Translated by Valiyari R, Persian, Markaz pubs, Tehran, 4-180)2021.

26. Frost S.E Jr, *The Basic Teachings of The Great Philosophers*, K K Publications (Translated by Tavakoli G, Persian, Hekmat Pubs, Tehran, Second Edition,98)2010.

27. [Shahidzade F, Mazdayasna G.](#) [Investigating Cultural Identity of Students Learning English through Short Stories: A Case Study of Iranian Students of English](#). *Journal of Language and Translation Studies*. 2022 Feb;54(4):31-61. [https://doi.org/10.22067/lts.v54i3.89225\(R1\)](https://doi.org/10.22067/lts.v54i3.89225(R1))

28. [Taheri Demneh M](#), [Kazemi M](#). [The Desire to Migrate Among Young Iranians: A Qualitative Study on Future Images](#). Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities. 2018 Sep;10(40):53-78. <https://doi.org/10.22035/isih.2018.292>
29. [Rezayan A](#), [Kazemi M](#). [Imagery and Macro Images of Future World Politics; Suitable Method to Predict the Complex World](#). Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities. 2014 Sep;6(3):173-200. <https://doi.org/10.7508/isih.2014.23.007>
30. Dator J, Futures studies as applied knowledge, 1996, Translated by Malekifar A, Ebrahimi A, Vahidi Motlagh V, Persian, Journal of Rahyaf, 2008 July;20:102-107. Available at: <https://www.noormags.ir/view/en/articlepage/367544>
31. Malekifar A, Malekifar S, Fakhraei M. Futures Studies and Futuristic Art, Soureh Mehr, Tehran, 38, 2014.
32. [Zarei A](#), [Feiz D](#), [Akbarzadeh Pasha M](#). Thematic Analysis Method Application in Recognizing Brand Agility. Quarterly Journal of Brand Management. 2018 May;4(12):79-112. <https://doi.org/10.22051/bmr.2019.17201.1386>
33. [Abedi Ja'fari H](#), [Mohammad Saeed Taslimi M.S](#), [Faghihi A](#), [Sheikhzade M](#). Thematic Analysis and Thematic Networks: A Simple and Efficient Method for Exploring Patterns Embedded in Qualitative Data Municipalities. Strategic Management Thought. 2011 Oct;5(2):151-198. <https://doi.org/10.30497/smt.2011.163>
34. Khazaie S, Jalilvand M, [Nasrolahi Vasati L](#). Theoretical Examination of the Method of Layered Analysis of Causes in the Field of Future Research. Quarterly Journal OF Futures Studies. 2013;2(6):71-102.
- <https://www.noormags.ir/view/en/articlepage/1054469>
35. Ajdari A, [Faridizad A.M](#), [Kamekhosh P](#). In search of a methodology for Culture based Design A Report of two Pilot Studies. Journal of Fine Art: Visual Art. 2011 June;2(489374):57-66. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22286039.1390.2.42.6.4>
36. Inayatullah S. Causal Layered Analysis: An Integrative and Transformative Theory and Method. Futures research methodology Version 3.0: Chapter 35
- Millennium Project. 2009;1-51. Available at: <https://www.metafuture.org/causal-layered-analysis-an-integrative-and-transformative-theory-and-method-2009/>
37. [Rafiepour S](#), [Dadashpoor H](#), [A. Taghvace A](#). Causal Factors and Value Center of Alternative Futures and Preferable/ Desirable Future of Sustainable City Based on Environmental Ethics.The Journal of Research and Urban Planning. 2017 Feb;7(27):1-20. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1395.7.27.1.4>
38. Alem A, Mostafa Ensafi M. Recognition Transit of Structuralism to Post- Structuralism. The Quarterly Journal of Politics. 2018 April;48(1):59-76. <https://doi.org/10.22059/jpq.2018.230498.1007036>
39. Norberg-Schulz C, The Concept of Dwelling: On the Way to Figurative Architecture, 1985(Translated by Amiryar M, Persian, Agah pub, Tehran, 21)2005.
40. Noghrehkar A and Co, An Introduction to Islamic Identity in Architecture and Urban Planning, Payamsima, Tehran, 88-92, 2008.

